

NEKOLIKO GLAGOLJSKIH ISPRAVA IZ NOVIGRADA

Dražen VLAHOV
Državni arhiv u Pazinu
Pazin, V. Nazora 3

UDK 003.349.1 (497.5-2 Novigrad) "15" (093)
Izvorni znanstveni rad
Primljeno 13. srpnja 1999.

U ovom prilogu autor objavljuje pet glagoljskih isprava – četiri oporuke i jednu potvrdu o podmirenju samostanskog duga. Sve isprave nastale su u 16. st. Čuvaju se u Državnom arhivu u Pazinu u arhivskom fondu Stare općine Novigrad (Novigradska kancelarija).

Nakon uvodnih napomena autor daje kraću analizu sadržaja isprava i ukazuje na mogućnost njihova korištenja kao povijesnog vrela za povijest općine Novigrad, te za povijest glagoljskog pisma u Istri. Potom objašnjava na koji je način obavio prijepis s glagoljskog na latinsko pismo.

Na kraju donosi transliterirani tekst isprava, iza kojih daje osnovne grafijske karakteristike pisma i predlaže reprodukcije isprava.

U arhivskom fondu Stare općine Novigrad (Novigradska kancelarija) pohranjenom u Državnom arhivu u Pazinu nalazi se nekoliko glagoljicom pisanih isprava. U ovom prilogu objavljujemo četiri oporuke i jednu potvrdu o podmirenju "mostirskog duga". Isprave su nastale u XVI. stoljeću, točnije, u razdoblju između 1520. i 1596. godine. Zapisali su ih domin Brnadin, kapelan u Hružvici,¹ pre Matija Ravnohod iz Brtonigle,² pop Ivan Mihovilić rodom iz Vrbnika na funkciji vice plovana u Brtonigli³ i fra Benedit.⁴

Ako se izuzme činjenica da su isprave pisane glagoljicom i da se čuvaju u spomenutom arhivskom fondu, one nemaju neku posebnu povijesnu vrijednost, ali mogu korisno poslužiti pri proučavanju zavičajne povijesti, u prvom redu narodnog života na području općine Novigrad u XVI. stoljeću. S obzirom na pismo isprava, te mjesto i vrijeme njihova nastanka one će, nadamo se, zainteresirati i one koji se bave razvojem glagoljske pismenosti i hrvatskog jezika u Istri, te poviješću Katoličke crkve. Vjerujemo da njio-

1 Isprava (dalje Isp.) br. 1.
2 Isp. br. 2.
3 Isp. br. 3 i 4.
4 Isp. br. 5.

vim objavljivanjem pridonosimo potpunijem pregledu glagoljske kulturne baštine u Istri.

STRUKTURA I SADRŽAJ OPORUKA

Većinu isprava u ovom prilogu čine oporuke. One imaju vrijednost tzv. usmenih oporuka, kod kojih oporučitelj ili oporučiteljica iskazuje svoju posljednju želju o raspodjeli vlastite imovine pred pozvanim svjedocima (*pričami*) i zapisivačem koji o izraženoj želji oporučitelja sastavlja pismenu ispravu, odnosno oporuku ili testament onako "*kako reče pred rečenimi pričami zgora imenovani*".⁵

U unutrašnjem ustrojstvu oporuka nalazimo: invokaciju, dataciju, ime oporučitelja ili oporučiteljice, uobičajene formule o prolaznosti života i potrebi da se za raspodjelu nasljedstva pobrine još dok se može služiti svojom pameti i govorom, imena svjedoka, zatim bitni i najvažniji dio oporuke (*dispositio*) o raspodjeli imovine i uvjetima raspoložbe, imenovanju nasljednika (*redi*), zatim obično slijedi popis pozvanih svjedoka (*priča*) i imenovanje povjerenika (*komesara-prokuradura*) – izvršitelja oporuke, pa završne formule o valjanosti oporuke i na kraju ime zapisivača koji je oporuku sastavio.

One, dakle, imaju sve osnovne dijelove isprava – uvod (*protokol*), sredinu teksta (*korpus*) i zaključak (*eshakotol*).

Tri isprave započinju invokacijom tj. formulom kojom se zaziva božanstvo:

- "*V ime Božie i Devi Marie. Amen.*"⁶

- "*V ime Božie i Blažene Divi Marie. Amen.*"⁷

U arengi nalazimo uobičajene formule koje obrazlažu potrebu za pisanjem oporuke:

- "*Budući vle kruto nemoćan a pametu zdrav i činih pisat moj poslidni tištamen*",⁸

- "*Budući slabe moći a dobre pameti ležeći u moei hiši na moei posteli i budući od' vrimene i let' okolo .O. (= 80) učinih' moi taštamen't naizadni*".⁹

5 Isp. br. 4.

6 Isp. br. 1.

7 Isp. br. 3 i 4.

8 Isp. br. 3.

9 Isp. br. 2.

Nakon objašnjenja razloga zbog kojeg je napisana oporuka obično se izražava želja da ta odluka mora biti u potpunosti poštivana:

- *"I oću ako mi se smrt prihoda sada da ovo moe odlučjenje da bude tvrdo i stanovito"*;¹⁰

- *"I oću da čagodi v nem odlučim da bude tvrdo i stanovito"*.¹¹

Iza toga, obično slijedi uobičajena formula:

- *"Naiprê naporučam' dušu mo**Ju** G(ospodi)nu B(og)u a tilo moe materi zemli"*.¹²

- *"Najprvo preporučam dušu mo**Ju** Bogu vsemogućemu i Blanženoj Divi Mariji i vsemu dvoru nebeskomu, a telo materi zemli"*.¹³

Samo u jednoj oporuci nalazimo zapisanu sankciju kojom se izriče duhovna kazna onima koji bi učinili da se odluka oporučitelja prekrši:

- *"I ki bi šal proti nemu pr(o)klet budi"*.¹⁴

Kao predmeti raspoložbe u oporukama se navode: kuće, zemljište, vrtovi, vinogradi – u cijelosti ili dijelovima (*pol koreda, jedan kored, dva koreda* i sl.), stoka (ovce, krave), masline (*ulike četri*), zatim razni uporabni predmeti (*bačve, karatel, načve, kotlič* i sl.), novac u gotovini (*dukati, dinari, soldini*), pšenica (*tri stari pšenice*), vino (*četri čabri vina*) i dr. Osim pojedinačnog navođenja predmeta raspoložbe ponegdje se navodi i *"vse moe blago ča se more naiti malo i veliko i živinu i no blago i vinogradi i kuće i vse ostalo"*¹⁵ a spominje se i *"gibuće i negibuće"* dobro – pokretna i nepokretna imovina.¹⁶

Raspoložbe su se vršile u korist članova obitelji: muža, odnosno žene, sinova i kćeri i druge rodbine, te crkava, svetišta i župnika. Kod raspoložbe obično se stavlja uvjet:

- *"Pušćam' Gašparu moemu sinu mo**Ju** hišu s patom' da se ne more dat' ni prodat' ni da ne more niedna žena part' imit' nego da gre u negove redi po sam'cih"*.¹⁷

10 Isp. br. 3.

11 Isp. br. 4.

12 Isp. br. 2.

13 Isp. br. 3.

14 Isp. br. 3.

15 Isp. br. 1.

16 Isp. br. 3.

17 Isp. br. 2.

- "I oću da se pokopa telo moe s volu braćeniki v crikvi svetoga Roka i ako pokopaju telo moe v rečenoj črikvi puščam v fabriku rečene crikve dukata dva";¹⁸

- "Pak oću da na dan prvi mi se kanta**Ju** vijilie saltir mali. Pak oću da mi se služe edn mise Svete M(a)rie a edne mise Svetoga Grgura za mo**Ju** dušu. Te rečene oficie i mise oću da govore kapelani Brtuniški...";¹⁹

- "Pušćam' da se proda edna dobra krava tere da se dadu ti dinari crikvi S(ve)tega Roka u pomoć' za križ' ali kalež' toi crikvi".²⁰

Broj svjedoka koji se pojavljuju uz zapisivača, popa glagoljaša, varira od dva do sedam. Zanimljiva je napomena pre Matije Ravnohoda, zapisivača jedne od oporuka, koji nakon navođenja imena šestorice svjedoka dopisuje "i zato ne postavi veće prič' zač' biše dan' delavan' i zato nemogoh' ih' veće imite" što upućuje na zaključak da se broj svjedoka mijenjao od slučaja do slučaja, najvjerojatnije po želji oporučitelja.²¹

Na kraju oporuka se osnažuje naznakom da je pisana vlastoručno:

- "I ja domin Brnadin kapelan na Kružvici ki to zapisah";²²

- "I ê pre Matiê Ravnohod' notah' ta taštament mo**Ju** ruku";²³

- "Ê pop Ivan Mihovilić z Vrbnika buduć vice plovana na to vrime otac duhovni rečenoga B(a)rtola pisah za prošnu rečenoga B(a)rtola".²⁴

Kao sudionici u pravnom postupku navode se: Radić, Ivan, Marko, Gašparina, Elena Perlat, Damjan Perlat, pre Matija Ravnohod, Gašparina, unuka Elene Perlat, Martin, unuk Elene Perlat, Gašpar – sin Elene Perlat, pre Guštin, Elena – žena Šimuna Kovra, Šalveštro – nećak Elene Perlat, Matija – žena Šimuna Bilušina, Jure Meršić, pre Ivan, Jakov – nećak Bartola Dužića, Bartol Dužić, Gašparina – žena pokojnog Fera, Margareta – hći Bartola Dužića, Martin Dužić, Matija Dužić, Ivana – žena Šimuna Saganića, Matija Milić, Domjan Prlat, Frančisko Tkalac, Baldin Pecimeso, Martin Kovra, pop Ivan Mihovilić, Gašpar Valko, Katarina Valko, Mikula Demur, Martin – sin Matka Milića, Gašpar Vosarić, Matij Polica, Lovre Srbal, Grgur Žnidar, Gašpar Šoval, Ivan Slavac, pop Ivan Pančić, Matija Valko,

18 Isp. br. 3.

19 Isp. br. 4.

20 Isp. br. 2.

21 Isp. br. 2.

22 Isp. br. 1.

23 Isp. br. 2.

24 Isp. br. 3.

Juraj Valko, Jaga Valko, Matko Milić, Šimun Pecimeso, fra Benedikt, Čemrić Petar i pop Juraj Maršić. Spominju se i "*kapelani brtuniški*". Uz naziv "*kapelan*" u Hrušvici (Krušvici, Kružvici) upotrebljava se i naziv "*farman*".²⁵

Na koncu ovog pregleda želimo napomenuti da se u ispravama spominju lokaliteti: Emona (Cittanova – Novigrad), Hrušvica (Krušvica, Kružvica), Kavalera, Košćaka, Zan'koza, Groblice, Brtunigla, Buniči, Bule (Buje), Dolina i Bulščina (Bujština).

ISPRAVE KAO POVIJESNO VRELO

U uvodnoj besjedi napomenuli smo da isprave mogu korisno poslužiti za proučavanje povijesti Katoličke crkve, glagoljskog pisma i hrvatskog jezika na području zapadne Istre. Kod toga smo u prvom redu imali na umu činjenicu što se u ispravama navode crkve, svetišta, groblja, imena svećenika, te da je jezik kojim su pisane hrvatski – čakavskog narječja, a pismo glagoljica.

U ispravi iz 1520. godine navode se: crkva Sv. Primuža, crkva Sv. Marije i crkva u Hrušvici.

U ispravi iz 1534. godine spominje se crkva Sv. Roka i crkva Sv. Marije u Kavaleri. Ista isprava spominje i "*cimitar S(ve)te Marie de no gereto u deštreti Emonie*".²⁶

25 Naziv *kapelan* svećenička je titula koja dolazi u značenju dušobrižnik, rektor, skrbnik. Za naziv *farman* Branko Fučić u knjizi *Glagoljski natpisi* (JAZU, Zagreb 1982., str. 405) daje objašnjenje da je to "*titula za župnika u sjeveroistočnoj Istri*", međutim, u svom radu *Buzeština 1580. Kulturno povijesna slika prema Valijerovoj apostolskoj vizitaciji* (Buzetski zbornik, 17, Buzet 1992., str. 86) kaže i sljedeće: "*O buzetskoj župi ovisna su dušebrižnička mjesta Sovinjak i Vrh koja se crkveno-pravno tretiraju kao beneficiji s pastoralnim obavezama (beneficium cum cura animarum). Stoga svećenici u tim mjestima i ne mogu imati titulu župnika ("plovani") nego su oni samo rektori crkava a za taj njihov status postoji lokalni termin njemačkog porijekla "farman". "Farmani" su u istarskim glagoljskim izvorima dušebrižnici u Vrhu, Draguču, Predloki, Kubedu, Sočergi, Dolini i Boljuncu kod Trsta, itd". Ako pretpostavimo da se pod nazivima Krušvica (Hrušvica) i Kružvica podrazumijeva isto mjesto, onda bismo mogli zaključiti da se u ovom slučaju naziv *farmen* upotrebljava, vjerojatno, u značenju *župnik (plovani)*.*

26 Novigrad.

Isprava iz 1564. spominje samo crkvu Sv. Roka, a ona iz 1566. godine crkvu Sv. Zenona, crkvu Sv. Marije u Kavarili i *cimitar Sv. Marije v Kavarili*.

Isprave spominju i bratovštinu Sv. Roka (1534. i 1564.) i bratovštinu Sv. Zenona (1534.).

U istu svrhu mogu korisno poslužiti i imena glagoljaša kao što su: domin Brnadin kapelan na Hrušvici (1520.), Paval farman S. Hrušvice (1520.), pre Matija Ravnohod (1534.), pre Ivan, kapelan u Brtonigli (1534.), pre Guštin (1534.), pop Šimun Saganić (1564.), pop Ivan Mihovilić (1564. i 1566.), pop Ivan Pančić (1566.), fra Benedikt (1596.) i Juraj Maršić "*pop vidalski*" (1596.).

Jezik na kojem su pisane isprave je hrvatski – čakavskog narječja s primjesama lokalnog govora s područja današnje Bujštine.

Pismo isprava je glagoljski kurziv. S obzirom da su isprave pisali razni zapisivači, o karakteristikama njihovog pisma govorimo ponešto u napomeni odmah nakon objavljenih isprava. Ovdje želimo upozoriti na pisanje poluglasa u ispravi koju je zapisao pre Matija Ravnohod 1534. godine i na grafijske karakteristike pisma pre Ivana Mihovilića, vice plovana u Brtonigli i zapisivača isprava iz 1564. i 1566. godine.

Poznato je da je prvobitno glagoljsko pismo imalo dva znaka za pisanje poluglasa i to 'jor' (Ɑ) i 'jer' (Ɑ̄), odnosno 'tvrđi' i 'meki' poluglas.²⁷ U hrvatskom jeziku gube se razlike u glasovnoj vrijednosti tvrdog i mekog poluglasa, pa se dosta rano uobičajila samo upotreba znaka 'jor', koji s vremenom poprima oblik 'ključa' (Ɑ̄), odnosno 'sljubljenog ključa' (Ɑ̄̄), da bi potom poprimio oblik kvačice odnosno latinskog velikog štampanog slova "T" koji se u početku redovno piše tako da se izdiže iznad retka ili se pak smješta u gornjem dijelu retka. U XIII. stoljeću ustaljuje se kao veliko štampano latinsko slovo "T" koje se piše u visini cijelog retka. Nešto kasnije, u XIV. i XV. stoljeću, znak se pojednostavljuje i poprima oblik velikog štampanog latinskog slova "I" koje ispunjava cijelu visinu retka. Od XV. stoljeća u neliturgijskim tekstovima pisanim glagoljskim kurzivnim pismom on znači samo pravopisnu tradiciju i piše se poput apostrofa kao tzv. 'jerok' (').

27 Josip Bratulić smatra da je ispravnije kazati poluvokal, te da se u praslavenskom i staroslavenskom jeziku 'jor' izgovarao "*približno kao kratko u*", dok se 'jer' izgovarao "*približno kao kratko i*". Izgovori im se – ističe Bratulić "*od XI. i u XII. stoljeću počinju izjednačavati, pa tako i zamjenjivati u pismu*". Josip BRATULIĆ, *Leksikon hrvatske glagoljice*, Zagreb 1995., str. 164.

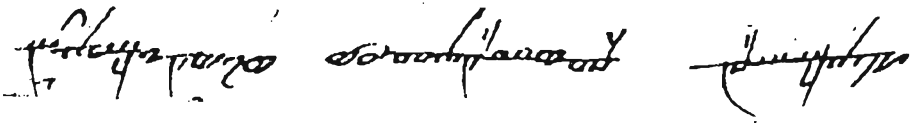
U takvom obliku – apostrofa, kvačice okrenute ulijevo, nalazimo ga u ispravi koju je 1520. godine zapisao domin Brnadin²⁸ i to uvijek izdignuto iznad retka.

U ispravi koju je zapisao pre Matija Ravnohod 1534. godine nalazimo ga pisanog kao malo štampano latinsko slovo "i" (okomita crta koja se seže do sredine retka i ima točku iznad).

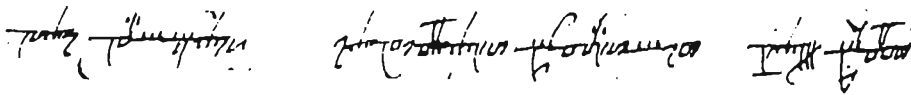
Po grafijskim karakteristikama zanimljiv je rukopis popa Ivana Mihovića u ispravama koje je zapisao 1564. i 1566. godine.²⁹ U pismu tih isprava osjeća se namjera pisca da povezuje slova jednom linijom, koju čine horizontalni potezi samih slova, bez obzira radi li se o niskim (jednozonskim) ili visokim (višezonskim) slovima. Toj namjeri prilagođava i pisanje samih slova, kao npr. slovo 'K' koje poprima oblik nešto izduženog latinskog slova 'Z' i tako stvara mogućnost da njegov gornji dio postane sastavni dio linije vodilje. Linija vodilja proteže se kroz nekoliko slova, zatim se prekida i ponovno nastavlja. Slova su smještena iznad i ispod linije pa se dobiva dojam da je četverolinijski kurziv postao peterolinijski, što se posebno lijepo vidi u ispravi iz 1566. godine, u kojoj je ta linija vodilja posebno naglašena.

Evo kako to izgleda na nekoliko primjera:

a) U ispravi iz 1564. godine

b) U ispravi iz 1566. godine

28 Isp. br. 1.

29 Isp. br. 3 i 4.

O TRANSLITERACIJI ZAPISA

Kod transliteracije prenosili smo red za red i slovo za slovo kako bismo osigurali što vjerniju reprodukciju rukopisa. Tako smo postupili i kod brojnih vrijednosti s tim što smo u zagradi, radi lakšeg čitanja dodali i vrijednost iskazanu arapskim brojevima. Glagoljsko slovo "šta" (ϣ) reproduciramo kao 'ć', osim kada ga nalazimo u značenju 'šč'. Tada ga pišemo **masno Šć** da bi ga grafijski razlikovali od glagoljskog skupa 'š+ć' (ϣ ϣ). Slovo 'jat' (ϣ) prenijeli smo kao 'ê', odnosno 'Ê'. Slovo 'đerv' (ϣ) nalazimo samo u funkciji glasa 'j' pa ga tako i prenosimo. Glagoljsko slovo 'ju' (ϣ) prenosimo kao **masno 'Ju'** i tako ga grafički razlikujemo od glagoljskog skupa j + u (ϣ ϣ). Glagoljsko slovo 'dzelo' (ϣ) nalazimo samo u brojnoj vrijednosti (8) i bilježimo ga kao '3'. Isto tako smo postupili kod bilježenja glagoljskog 'iže' (ϣ) sa znakom 'ĭ'.

Skraćenice razrješavamo dopunom u zagradi (). Na isti način smo postupili u slučajevima gdje smo dodali pojedino slovo radi lakšeg izgovora kao npr. Brtul – B(a)rtul, Mrtin – M(a)rtin, bez obzira na to je li ga pisar tako i izgovarao. Ligature u tekstu nismo posebno naznačavali. Najčešće su one na 'o', 'u', i 'r'. Na njih skrećemo pozornost neposredno poslije svakog zapisa.

Što se tiče interpunkcije koju zapisivači slobodno i nesustavno upotrebljavaju, mjestimice smo, radi lakšeg čitanja stavili točku, odnosno zarez, a na kraju retka kada se dio riječi prenosi u novi redak stavili smo crticu (-) kao znak rastavljanja.

U glagoljskim tekstovima ne postoji dosljedan sustav pisanja velikih slova, pa smo kod transliteracije postupili tako da smo veliko slovo pisali uvijek na početku teksta, iza točke, kod osobnih imena i prezimena, naziva božanstava, imena mjesta i lokaliteta.

Isprave smo označili tekućim rednim brojem i donosimo ih kronološkim redom. Ispred svake isprave donosimo kratak regist koji pišemo velikim slovima da bi se razlikovao od teksta isprave.

TRANSLITERACIJA ISPRAVA

1. OPORUKA RADIĆA KOJU JE ZAPISAO DOMIN BRNADIN, KAPELAN NA KRUŽVICI (NOVIGRAD) 1520. GODINE³⁰

V ime Božie i Devi Marie. Amen'. Let Gospodinih'
.Č./U/F.I.(=1/4/520)³¹ ka ê Radić' naporučih' i al' i o'sta
vih' moemu bratu Ivanu vse moe blago ča se more n-
aiti malo i veliko i živinu i no blago i vi-
nogradie i kuće i vse ostalo ča se more naiti a moemu
bratu Maraku pušćam pol' dukata a moê žena ako se oće
na sovom držati ako li neće a ona čini kako naj drago i
oŠće pušćam' nega net'ci Gašparini s(oldi) .I. (20) i pušćam' ednoga
brava na cerikvu S(ve)toga Primuža' ka di e pokopan' i oŠće
dva brava nabriran' S(ve)te Marie crikvi i pritom' biš-
e imenovani dobri muži naiprovo gos'podin' Pav'al' f-
arman' S(vete) Krušvice i oŠće rad ko pri koem'e umrl' i oŠće uražam'
i ê domin' Brnadin' kapelan, na Kružvici ki to zapisah'

i oŠće rekoh' da se obravimo (!) za moi dušu moj' brat'
Ivan' na prvi dan i na sedmi kako se pris'toji i to na-
ipruvo na prvi dan strati se s(oldi) peteset' kada e um-
rl'

30 Državni arhiv u Pazinu (dalje DAP), Akta novigradske kancelarije (dalje: Novigrad), Sig. 46-A-6, knj. br. 6 (1520. – 1521.), f. 285. U ispravi se navodi ime mjesta "Kružvice" i "Krušvice (Hrušvice?)". Prvi naziv jasno je napisan, dok je drugi nešto zamrljan. Pretpostavljamo da se radi o istom mjestu. Pregledali smo *Imenik mjesta u NR Hrvatskoj*, Zagreb 1960., zatim Mirko KORENČIĆ, *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1815 – 1971*, Zagreb 1979., kao i popise naselja u arhivskom fondu Kotar Buje (1945. – 1950.) i nismo pronašli naselje pod tim imenom. U knjizi *Elenco dei comuni e delle frazioni di comune della Venezia Giulia, secondo le nuove circoscrizioni amministrative e giudiziarie; con INDICI dei nomi ufficiali determinati, con R. Decreto 29 marzo 1923 N. 800 e della toponomastica alloglotta e non ufficiale*, Trieste 1924., naišli smo na naziv "Hrusica – Crusizza di Castelnuovo" pa pretpostavljamo da bi to možda mogla biti naša Krušvica (Hrušvica?), odnosno Kružvica.

31 U izvorniku je pogrešno napisano .Č.U.F.I. S obzirom na granične godine zapisa u knjizi u kojoj se nalazi ova isprava smatramo da tu treba stajati .Č.F.I. (1520.).

Napomena

Pismo: glagoljski kurziv.

Inicijalno 'V' produženo je kroz dva reda.

Skraćenice: Stoga (= Svetoga), S, Ste (= Svete), s (= soldi).

Ligature – vertikalne: b+o, b+r, d+u, d+o, d+r, g+o, k+o, k+u, m+o, m+u, n+u, l+o, p+o, p+u, r+u, s+o, t+u, t+o, v+o.

Paleografske značajke:

Slovo 'u' je glagoljsko i u izdignutoj ligaturi.

Slovo 'o' je glagoljsko i u izdignutoj ligaturi.

Slovo 'i' je ležeće.

Kod slova 'n' vertikalna hasta je presječena kratkom horizontalnom linijom, što govori o njegovoj starini (*ſ*).

Slovo 'b' piše tako da mu donji dio vertikalne haste presijeca s malom horizontalnom crtom (*ʒ*).

Umjesto poluglasa upotrebljava jerok – apostrof u obliku kvačice, izdignut iznad slova i okrenut ulijevo.

2. OPORUKA ELENE ŽENE POKOJNOG DAMJANA PERLATA IZ BRTONIGLE KOJU JE ZAPISAO POP MATIJA RAVNOHOD 18. LIPNJA 1534. GODINE U BRTONIGLI³²

.Č.F.J.G. (= 1534) miseca i**J**una na dan' .Ī.3. (= 18)
tada ja Elena budući žena pokojinega Dom'êna Perlata i budući
slabe moći a dobre pameti ležeći u moei hiši na moei posteli
i budući od' vrimene i let' okolo .O. (= 80) učinih' moi taštamen't' naizad-
dni: Naiprê naporučam' dušu mo**Ju** G(ospodi)nu B(og)u a tilo moe ma-
teri zemli i da

tilo moe bude pogrebno u cimiteri S(ve)te Marie de no gereto u deštreti
Emonie

Pu**Š**cam' da pre Matiê Ravnohod' mi reče oficie za mo**Ju** dušu vse ča e
za potribu

ednemu mertvemu tilu i maše S(ve)te Marie i maše S(ve)tega Gergura i
da se

plati od' moega blaga kega hoće za rečene oficie: Pu**Š**cam crikvi S(ve)te

32 DAP, Novigrad, Sig. 46-A-10, knj. br. 10 (1533. – 1535.), f. 368r.

Marie u Kavaleri l(ibr)i .E. (= 6) u pomoć' u kakovo delo ča bude za potrebu rečeni crikvi

Pušćam' braći S(ve)tega Roka edan' kored' vinograda u Konščaki ki e poli vinograda

moe sestre Marete: Puščam' da se proda edna dobra krava tere da se dadu

ti dinari crikvi S(ve)tega Roka u pomoć' za križ' ali kalež' toi crikvi

Pušćam' braći S(ve)tega Ženona tri dobra debla ulik' od' onih' ke su poli put'

ki gre na Zan'kozu: Puščam' da se stori edan' obid' na pod' zimak' za moJu

dušu tere da se smeje tri stari domaći pše(nice), mesa i vina i drugo ča bude za potrebu i maš' koliko se bude moglo i mit' redovnikov' ta dan'

Pušćam' Gašparini moei unuki ednu Junicu ka e od' krave Mardule: Puščam' rečeni

ovac' .E. (= 6): Puščam' rečenoj dva kavačala vinograda u Groblichah' ki se

kun'fina z vinogradom' rečene Gasparine': Puščam' rečeni ednu kaselu ka e

ovde u hiši poli balkuna: Puščam' Martinu moemu unuku edan' kored' vinograda u Groblichah' ki se kun'fina z vinogradom' Bertona Bižikuća s patom' ako moi sin' Gašpar' mu ne uzme on' vinograd' ki mu e nega

ses-

tra Gašparina pustila a mati rečenega Martina ako li mu ga uzme rečeni

Gašpar': Puščam' rečenemu Martinu dva koreda rečenega vinograda u kup'

Pušćam' rečenemu Martinu ovac' .Ī. (= 10): Puščam' da moi sin' Gašpar' da rečenemu

Martinu ovac' .K. (= 40) ke su bile matere rečenega Martina zač' mu nisu

bile ošće desenane do sada: Puščam' rečenomu Martinu edan' karatel' prazan'

od' čabr' .Ī. (= 10) i edne načve za ke smo negove raz'bili i edan' kotlić'

nov' ki e negov' bil': Puščam' da da Martin' više rečeni Gašparu moemu sinu

l(ibr)i .I.G. (= 24) dinari zač' platismo oficie za nega mater' i da da rečeni

Martin' pre Guštinu l(ibr)i .G. (= 4) ča man'ka za oficie nega mater':
OŠće l(ibr)i .G. (= 4)

za rešto oficii negova brata: PuŠćam' da da Gašpar moi sin' l(ibr)i .G. (= 4) so(ldi) .3. (= 8)

ča ostah' dužna za maše: PuŠćam' Gašparu moemu sinu moJu hišu s pa-
tom'

da se ne more dat' ni prodat' ni da ne more niedna žena part' imit' nego
da

gre u negove redi po sam'cih': PuŠćam' moega sina Gašpare moega redi
i kome-

sara: PuŠćam' moe komesare Šalveštra moega net'êka i Jur'ê Mer'šića i
noih'

molim' da oni provide za moJu dušu i tilo. Na to biše priče prošene od'
mene

G(ospodi)n' pre Ivan' kapelan' ovde u Bertunigli

Elena žena ka bi pokoinega Šimuna Kovre

Matiê žena Šimuna Bilušine

i ja pre Matiê Ravnohod' notah' ta taštament' moJu ruku po
prošni rečene

Elene i zato ne postavi veće prič' zač' biše dan' delavan' i zato
nemogoh' ih' veće imite

Napomena

Pismo: glagoljski kurziv

Skraćenice: Gn' (= Gospodin'), gnu (= gospodinu), Stega (= Svetega),
Ste (= Svete), so (= soldo), li (= libre), pše (= pšenice).

Ligature – vertikalne: b+o, b+u, d+o, d+u, g+o, h+o, l+o, n+o, p+o, p+r,
p+u, s+u.

Paleografske značajke:

Slovo 'i' je ležeće.

Slovo 'o' je gotovo u pravilu uvijek izdignuto iznad središnje zone (¶)
bez obzira da li se nalazi u ligaturi ili dolazi samostalno.

Slovo 'u' je glagoljsko i u vertikalnoj ligaturi. Ligaturno 'u' (¶) ponekad
dolazi samostalno i izdignuto iznad ostalih slova, gotovo redovito kada do-
lazi iza slova 'k'.

Slovo 'k' je dvokoljenasto i piše ga kao izduženu brojku 3 (3).

Slovo 'ju' piše (Ꝛ).

Slovo 'r' piše tako da iz sredine vertikalne haste povlači udesno kosu crtu (ꝛ).

Skrećemo pozornost na upotrebu poluglasa kojega piše kao latiničko malo 'i' dok smo ga mi u tekstu prenosili kao apostrof (').

U ovoj ispravi smo primijetili da pisac čini razdvajanje riječi na kraju retka, a kada završava određenu misao stavlja dvotočje, ali samo ako sljedeću rečenicu nastavlja pisati u istom retku. Ako nova rečenica počinje u novom retku na kraju prethodne ne nalazimo dvotočje.

3. OPORUKA BARTOLA DUŽIĆA IZ BRTONIGLE KOJU JE ZAPISAO POP IVAN MIHOVILIĆ IZ VRBNIKA, VICE PLOVAN U BRTONIGLI 5. LISTOPADA 1564. GODINE³³

V ime B(o)žie i Blažene Divi M(a)rie. Am(e)n. Let od p(o)roenja negova Č.F.M.G. (= 1564) oktobra d(a)n .D. (= 5) budući v h(i)-ši dobra i p(o)čtena muža B(a)rtola Dužića – st(a)nuća vasi Brtunigli i totu rečeni B(a)rtol budući vle kruto nemoćan životom a pametu zdrav i činih pisat moj poslidni tištamen. I oću ako mi se smrt prihoda sada da ovo moe odlučjenje da bude tvrdo i stanovito. I molim vsaku gospodu pred kih obraz pride da ga potvrde i ki bi šal proti nemu pr(o)klet budi. Najprvo preporučam dušu mo**Ju** Bogu vsemogućemu i Blanženoj Divi Mariji i vsemu dvoru nebeskomu, a telo materi zemli I oću da se pokopa telo moe s volu braćeniki v crikvi svetoga Roka i ako pokopa**Ju** telo moe v rečenoj črikvi pušćam v fabriku rečene crikve dukata dva. Oš pušćam rečenoj črikvi ovce četire pak pušćam da mi se ima činit čin na prvi d(a)n i na sedam i na .K. (= 40) ča est misami oficiji. Oću na najprvo da mi se reku vijilie kada preminem i ako bude vrime mise pak oću da se reče za mo**Ju** dušu s(a)ltir veli saltir mali mise svete M(a)rie mi-

33 DAP, Novigrad, Sig. 46-A-190, knj. br. 190 (1565. – 1567.), f. 167r i 167v.

se sv(e)toga Grgura. I oću da mi se čini edan obed za moJu dušu da se tratita dva stara pšenice i četire čabri vina. Rečene oficije i obed da se plati z moga dobra. Pak pušćam mojim vnukom i divičici moe hćere Gašp-/p/arini ki su obitel pokojnoga Fera moj vinograd na Buniči ki e poli put ki gre v Bule. Pušćam mojoj hćeri Gašparini edenu kravu. Pušćam mojoj hćeri M(a)rgariti moJu hižu kadi stoji Kolarica i vrt ki e poli rečene hiže. Oš li mojoj hćeri M(a)rgariti pušćam ednu kravu i oću rečeni moji hćeri nemozita činit ka kova kntrariê za moe dobro z(a)č sam jih dotal. Vse moe ostalo dobro ča est hiže, nivi, vinogradi, živinu i ča godi se najde gibuće i ne gibućam mojoj ženi Zvani i mom sinu M(a)rtinu. Stavim moga reda moga sina Martina. Stavim moe prokaduri moga brata M(a)tija i moga netjaka Êkova. I biše zvani i prošeni dobri i počteni redovnici i muži da budu za priču rečenoga tištamenta kako su slišali od negovih ust najprvo pop Šimun Saganić, Matij Milić, Damêan Prlat, Frančisko Tk(a)lac, B(a)ldin Pecimeso, M(a)r(t)in Kovra.

Ê pop Ivan Mihovilić z Vrbnika boduć vice plovana na to vrime otac duhovni rečenoga B(a)rtola pisah za prošnu rečenoga B(a)rtola

Napomene:

Pismo: peterolinijski glagoljski kurziv u kojem su slova relativno velika i razgovijetna. U pismu se osjeća tendencija povezivanja slova horizontalnom linijom vodiljom.

Paleografske zanimljivosti:

Slovo 'jat' nalazimo u funkciji skupa 'ja' ali i u funkciji glasa 'j' (Damêan) što je u to doba još uvijek rijetkost.

Slovo 'b' piše s izduženom nešto ukošenom osnovnom hastom koja je u donjem dijelu presječena kvačicom (𐝛).

Slovo 'k' piše kao nešto izduženo latinsko slovo 'Z'.

Slovo 'u' je glagoljsko i u ligaturi. Piše ga kao (ʝ), odnosno u ligaturi ('l').

Slovo 'đerv' piše kao tri vertikalne crte presječene kosom crtom (#f).

Slovo 'i' je ležeće.

Skraćenice: dn (= dan), hši (= hiši), zč (= zač), sltir (= saltir), svtoĝa (= svetoga), Mrin (= Martin) i dr.

Ligature – vertikalne: b+r, b+u, ć+u, č+u, j+o, k+o, k+u, l+o, m+u, n+o, n+u, p+o, p+r, s+u, š+u, v+o i neadekvatna horizontalna n+ž.

4. OPORUKA KATARINE VALKO KOJU JE ZAPISAO PLOVAN (IVAN) MIHOVILIĆ 26. TRAVNJA 1566. GODINE U BRTONIGLI³⁴

V ime Božie i Blažene Divi M(a)rie. Amen. Let od poroenê negova
.Č.F.M.E. (= 1566)

aprila d(a)n .I.E. (= 26) budueći v hiži dobra i počtena muža ča e po i-
meni Gašpara Valka vasi Brtunigli in teretoriji /gr/

grada Citanovi i totu v rečenoj hiži ležeći žena rečenoga

Gašpara ča e po imeni Katarina vele kruto nemoćna živo-

tom a pametu zdrava čini pisat svoj poslidni ti-

štament. I oću da ča godi v nem odlučim da bude tvrdo i st-

anovito i molim vsaku gospodu duhovnu i telesnu pred kih obr-

az pride ovo moe odlučenje da e potvarede paki čini priklic-

at dobrih i počtenih muži moleći nih da budu za priču rečenoga

tištamenta ča e po imeni Mikula Demur, M(a)rtin sin Matka Mili-

ća, Gašpar Vosarić, Matij Polica, Lovre Srbal, Grgur Žnidar, Ga-

špar Šoval (?), Ivan Slavac z Dolini. A sada najprvo priporu-

čam dušu mo**Ju** Bogu vsemogućemu i Blaženoj Divi M(a)riji i vsemu

Dvo-

ru nebeskomu a telo moe oću da se pokopa v cimitri Svete M(a)rie v

Kav-

arili. Pak oću da kada preminem da mi se čini služba za mo**Ju** dušu

ča e na prvi dan da mi se čini mis koliko se bude premoglo. Pak oću da

na

34 DAP, Novigrad, Sig. 46 – 190, knj. br. 190, f. 159r i 159v.

dan prvi mi se kanta**Ju** vijilie saltir mali. Pak oću da mi se sl-
uže edn mise Svete M(a)rie a edne mise Svetoga Grgura za mo**Ju** dušu.
Te reč-

ene oficie i mise oću da govore kapelani Brtuniški. Pak oću da rečene
mise i oficie da se plate z vina ko e doma. Pak pušćam da se
da z moga dobra so(ldi) .K. (= 40) popu Ivanu Mihoviliću i popu Ivanu
Pančiću za-

č sam ji dužna z braćeniki. Pak oću da se kupi z moga dobra edan du-
pril (!) na oltar Svete M(a)rie ki v Sve(to)m Zenoni ki bude valal
l(i)br(e)

.V. (= 3). Pak pušćam crikvi Svetoga Roka ka e poli vasi Brtunigli
edan kored vinograda na Bulščini ki e najbliže koredu ki e pusti-
l moj muž Gašpar. Pak oću da mi se čini služba na dan .Ž. (= 7) i jobed
koliko se bude premoglo. Pak pušćam momu sinu Matiju od moga
p(a)rta pol

koreda vinograda ki e najboli z više sela. Pak oću da parti moj si-
n Jure i moê hći Êge vse ča je bilo nih otca. Pak pušćam di se ča
godí se najde moga dobra ča e gibuće i negibuće da e p(a)rte moji sini
i moê hći ča e **Juraj** Matij Êge. Pušćam moe redi moga sina **Jurja** moga
sina Matiê mo**Ju** hćer Êgetu moe kumensari ispuniteli moga tišta-
menta Matka Milića, Šimuna Pecimesa i da jim je preporučena
moê duša.

Ê pre Ivan Mihovilić otac duhovni rečene
Kat(a)rini pisah kako reče pred rečenimi pr-
ičami zgora imenovanimi.

Napomena:

Pismo: peterolinijski kurziv. Za razliku od prethodne isprave koju je pi-
sao isti zapisivač u kojoj su slova relativno velika i razgovijetna, u ovoj
ispravi slova su osjetno manja i zbita, a kod pisanja se osjeća namjera pisca
da slova poveže jednom naglašenom linijom koju čine horizontalni potezi
samih slova bez obzira radi li se o niskim (jednozonskim) ili visokim (više-
zonskim) slovima. Linija se proteže kroz nekoliko slova, zatim se prekida i
ponovno nastavlja. Slova su smještena iznad i ispod linije.

Skraćenice: lbr (= libra), so (= soldi), Svem (= Svetom), prte (= parte),
Mie (= Marie) i dr.

Ligature vertikalne: b+o, b+r, b+u, ć+u, g+r, ju+r, k+o, k+u, m+o, n+o,
p+o, p+u, t+o, t+r, t+u, v+o, v+r, v+u.

Ostale paleografske posebnosti iste kao i kod prethodne isprave.

5. POTVRDA O PODMIRENJU SAMOSTANSKOG DUGA NAPISANA U NOVIGRADU 28. VELJAČE 1596. GODINE³⁵

(28. veljače 1596.)

Ê fratar Benedit prieh za most(i)rski
dug ot Petra Čemrića za vino li(bar) .L. (= 50)
so(ldi) .Ī. (= 10)

Jurai Maršić pop vidalski³⁶

Napomena:

Pismo: glagoljski kurziv.

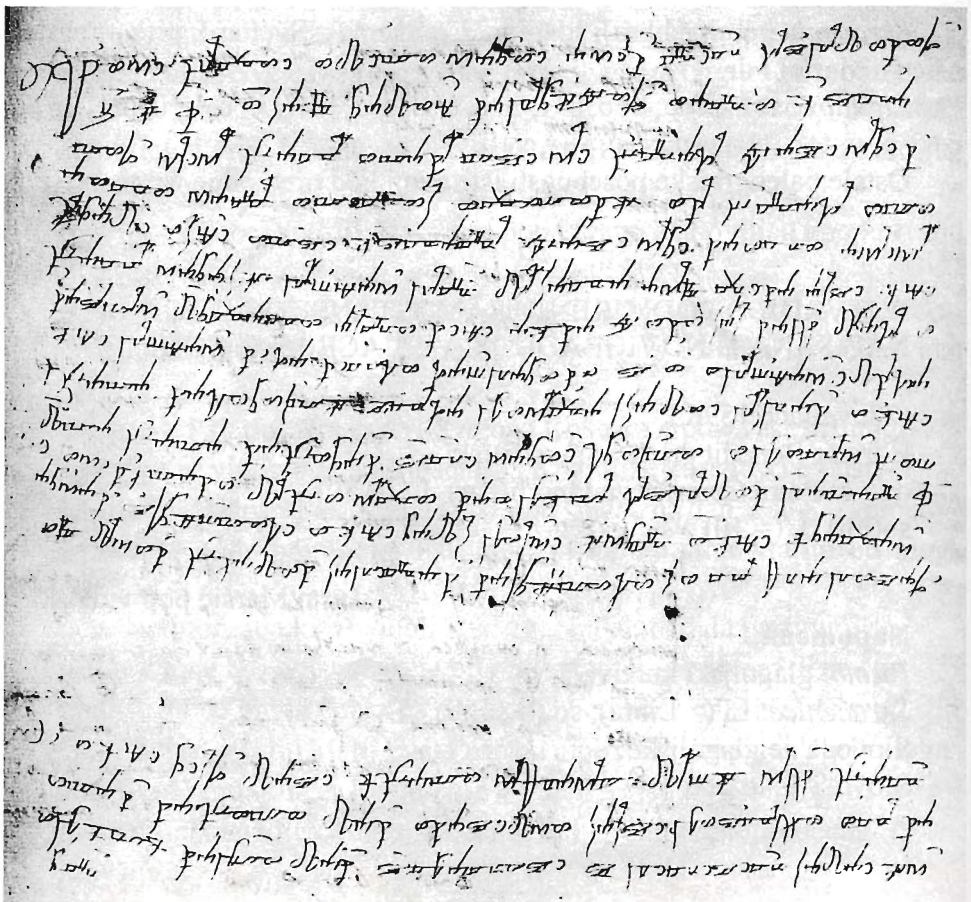
Skraćenice: Li (= Libra), so (= soldi).

Slovo 'u' je glagoljsko.

Slovo 'i' je ležeće.

³⁵ DAP, Novigrad, Sig. 46-A-41, knj. 41, f. 7a (alegat).

³⁶ Potpis "*Jurai Maršić pop vidalski*" pisan je drugom rukom čiji rukopis je siguran i ispisan. Radi se vjerojatno o svjedoku kod isplate, popu iz Sv. Vitala kraj Karojbe.

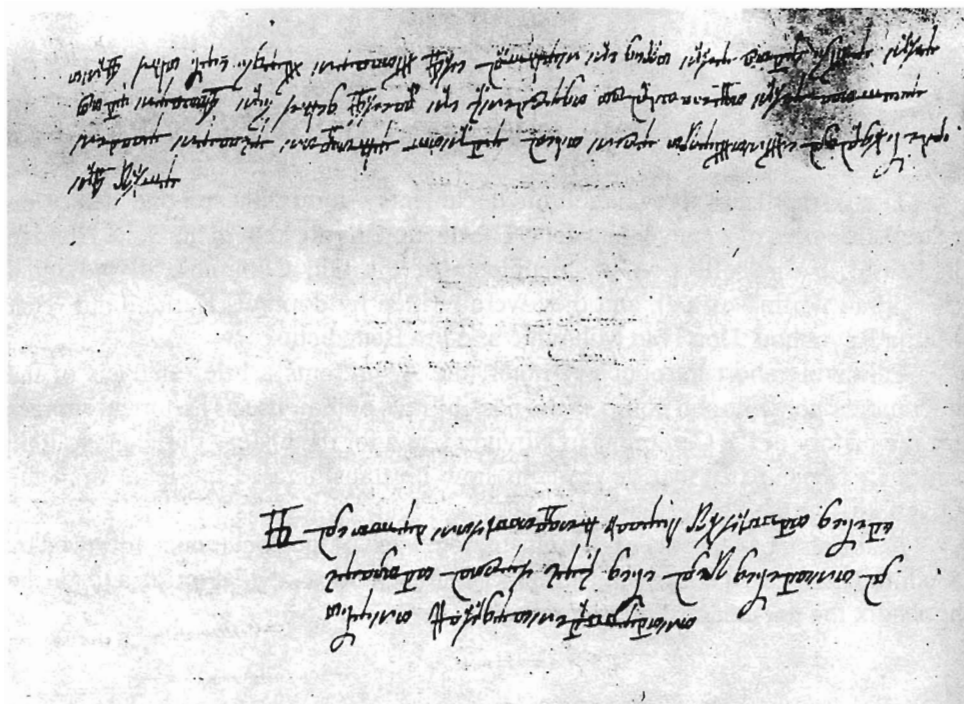
The image shows a handwritten document in Glagolitic script, likely a historical record or legal document. The text is written in a cursive style and is organized into two main sections. The upper section consists of approximately 15 lines of dense, flowing script. The lower section is shorter, containing about 5 lines of text. The paper is aged and shows some staining, particularly in the lower half. The script is characteristic of the Glagolitic alphabet used in the Dalmatian region of Croatia.

Oporuka Radića iz 1520. godine

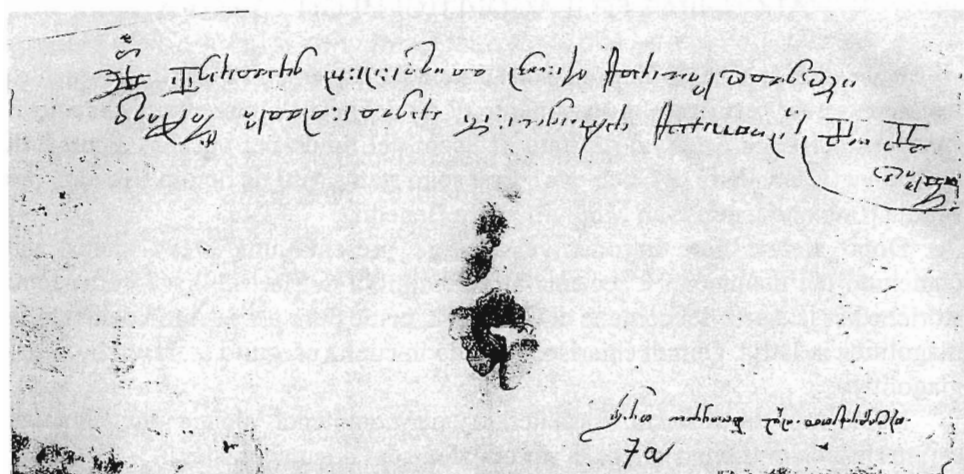
Handwritten text in Glagolitic script, consisting of two main sections. The first section is a dense block of approximately 18 lines of text. The second section is a shorter block of about 5 lines, starting with a large initial letter. Below the second section is a Latin transcription of the text.

Ego Anz' batus notarius iudicis (hica) colubus (Sclavandi) J. bursary ducis in vulgari
italica) ad italica) mai' ducit hanc vult & notariavit. Et

Kraj oporuke Bartola Dužića iz 1564. godine

Kraj oporuke Katarine Valko iz 1566. godine

Potvrda o podmirenju samostanskog duga iz 1596. godine

S U M M A R Y

SOME GLAGOLITHIC DOCUMENTS FROM NOVIGRAD

The A. publishes five Glagolithic documents – four wills and one attestation of the settlement of a conventual debt. The documents are kept in the State Archive in Pazin, in the collection of documents of the Old Commune of Novigrad (Novigrad writing-office), and they were written by dominus Bernardinus, Don Matija Ravnohod, Don Ivan Mihovilić and Fra Benedictus.

Following short introductory notes, the A. presents a brief analysis of the documents' contents and points to the possibilities of their use as historical sources for the history of the Commune of Novigrad, and for the history of the glagolithic script in Istria. After that he explains how he transliterated the texts from the Glagolithic to the Latin alphabet.

At the end, he reproduces the transliterated text of the documents, followed by a commentary of the essential graphic characteristics of the script and in the appendix the documents are reproduced.

R I A S S U N T O

ALCUNI ATTI GLAGOLITICI DI CITTANOVA

Nel presente articolo l'autore pubblica cinque documenti glagolitici – quattro testamenti e un certificato di pagamento di un debito del convento. I documenti sono custoditi nell'Archivio di Stato di Pazin nel fondo del vecchio comune di Cittanova (Cancelleria di Cittanova). Essi sono stati scritti da domin Brnadin, pre Matija Ravnohod, pop Ivan Mihovilić e fra Benedikt.

Dopo alcune note introduttive, l'autore presenta una breve analisi del contenuto dei documenti e accenna alla possibilità del loro utilizzo come fonti storiche per la storia del comune di Cittanova, come pure per la storia della grafia glagolitica in Istria. Quindi chiarisce il modo in cui ha eseguito la trascrizione dal glagolitico.

Infine riporta il testo traslitterato, ne commenta alcune fondamentali caratteristiche grafiche e allega la riproduzione dei documenti stessi.